

Spørgsmaalet om Eskimo-kulturens oprindelse: Et svar.

Af
dr. phil. Kaj Birket-Smith.

*„... die Zeiten der Vergangenheit
Sind uns ein Buch mit sieben Siegeln.
Was Ihr den Geist der Zeiten heisst,
Das ist im Grund der Herren eigener Geist,
In dem die Zeiten sich bespiegeln.“*

Goethe: Faust, I.

I bind XXXII hæfte 2./3. af „Geografisk Tidsskrift“ har dr. Therkel Mathiassen offentliggjort en afhandling, hvis væsentligste indhold er en kritik af den hypotese om Eskimo-kulturens oprindelse, som jeg har fremsat i 2. del af mit arbejde om „*The Caribou Eskimos*“¹⁾. Da det er ved rolig drøftelse af problemerne, at videnskaben skrider frem, må det være mig tilladt at tage til genmæle på dette sted og gøre rede for, af hvilke grunde jeg ikke kan bøje mig for min gamle rejsekammerat og fagfælles meninger.

I al korthed går den omtalte hypotese ud på følgende: Ur-Eskimoerne har oprindeligt levet i indlandet fra Hudson Bay og vestover. Mens nogle, af hvilke Rensdyr-Eskimoerne er den sidste rest, er forblevet på tundraerne, har andre søgt ud til kysten mellem Coronation Gulf og Boothia Peninsula, hvor de har tilpasset sig til livet ved havet og derved er sat i stand til at brede sig langs kysterne; dette er det såkaldte palæ-eskimoiske trin. I Alaska er derpå den langt rigere neo-eskimoiske kultur opstået; den har bredt sig mod øst lige til Grønland, men kendes i de centrale egne nu til dags kun fra den ved arkæologiske undersøgelser fremdragne Thule-kultur, idet den her er bukket under for et nyt (eschato-eskimoisk) fremstød af indlandsstammer, som er trængt ud til havet og udgør de nuværende Central-Eskimoer.

¹⁾ Report of the Fifth Thule Expedition, Vol. V. Copenhagen 1929.

Først må jeg da gøre opmærksom på, hvad Mathiassen ikke omtaler, at jeg selv har udtrykt mig med noget forbehold om sagen. Angående det formentlig ældste kulturcentrum i de centrale egne siger jeg udtrykkeligt, at „I must emphasise that there is no absolutely binding proof. To obtain this, extensive archæological investigations will be necessary, both in Alaska and in northeastern Asia . . . But I accept the hypothesis of the Central origin of the earliest Eskimo culture as that which, in my opinion, most readily explains the facts we now have before us“, og jeg slutter hele arbejdet med at betegne min opfattelse som en arbejdshypotese, som jeg selv vil være den første til at opgive, når den viser sig uholdbar.²⁾

At tiden til et forandret syn på sagen imidlertid ikke er inde endnu, skal jeg søge at godtgøre i det følgende.

Det er det palæ-eskimoiske kulturlags eksistens, som Mathiassen stiller sig tvivlende overfor. En af grundene hertil er, at det hidtil ikke er påvist ad arkæologisk vej. Hertil må siges, hvad der også fremgår af mit arbejde, at Palæ-Eskimoerne antagelig har benyttet snehuse, som naturligvis aldrig vil efterlade sig spor; „men“, siger Mathiassen, „man kunde dog vente at finde teltpladser, kødgrave o. s. v., der ved landets stadige hævning lå på et højere niveau end Thule-kulturens ruiner; men sådanne er ikke iagttaget noget sted“.

At de ikke er iagttaget, er jo nu for det første ikke helt det samme som, at de ikke eksisterer; for de områder, hvor de kunde findes, er så enorme og om vinteren, når de lange rejser finder sted, oven i købet så begravede under sne, at de meget let kunde overses. Mathiassen har selv givet et bevis på, hvor vanskeligt det ofte er at få øje på rester af tidligere bebyggelse i disse egne. Den sidste dag i året 1921 besøgte han og jeg sammen den gamle teltplads Aivilik ved Repulse Bay. Siden kom både han og Grønlænderen Jacob Olsen oftere til stedet både vinter og sommer; men først af en tilreisende Netsilik-Eskimo hørte de tilfældigt om tilstedeværelsen af husruiner, som ingen af os tidligere havde opdaget, og som ikke engang de stedlige Aivilik-Eskimoer kendte³⁾.

Hertil kommer endvidere, at Mathiassen's indvending står og falder med eet eneste lille ord. Han taler om landets *stadige* hævning, og det er selvfølgelig rigeligt, at det har hævet sig betydeligt siden Thule-kulturens tid; men at det skulde have hævet sig uafbrudt siden et endnu ældre tidspunkt, er i hvert fald en ganske ubevist formodning. Kan vi slutte fra Skandinavien og Grønland, hvor forholdene er lidt

²⁾ Ibid. s. 226, 233.

³⁾ Archæology of the Central Eskimos. (Report of the Fifth Thule Expedition. Vol. IV. Copenhagen 1927). Pt. 1, s. 102.

bedre kendt, da har landhævningen siden istiden næppe været jævn, og hvis nu den palæ-eskimoiske kultur falder sammen med en landsenkning eller blot med en beliggenhed af kystlinjen svarende til den, der fandtes under den ældste Thule-kultur, da vil man overhovedet aldrig kunne gøre sig håb om en geologisk påvisning af periodens mindesmærker, for så findes de i samme niveau som Thulekulturens.

Tilbage bliver da kun en svag mulighed for en typologisk adskillelse; om en sådan er mulig, kan for tiden ikke siges. Mathiassen udtaler, at de svære teltringe, som er karakteristiske for Thule-kulturen, aldrig findes på de laveste grusflader, hvor de lettere byggede (moderne) teltringe *hovedsagelig* findes⁴). Jeg tør ikke ud fra mine egne erfaringer afgøre, om dette betyder, at sidst nævnte type også, omend sjældnere, forekommer på højere niveau; men Mathiassen's egne udtalelser tyder i hvert fald derpå, og i så tilfælde er disse højt liggende, mindre solide teltringe måske netop de palæ-eskimoiske kulturrester, der søges. Dette vilde i det mindste falde i tråd med, at de ligner de moderne, idet den palæ-eskimoiske og den nuværende central-eskimoiske kultur antages at have mange indbyrdes lighedspunkter.

Jeg skal hertil blot for fuldstændigheds skyld føje, at palæ-eskimoiske grave ikke kan ventes påvist, da den pågældende kulturs behandling af de døde formodentlig indskrænkede sig til udsættelse af liget.

Da arkæologien således lader os i stikken, er min argumentation for den palæ-eskimoiske kulturs eksistens bygget op på etnografisk grundlag, idet jeg først og fremmest søger at vise, at Rensdyr-Eskimoernes kultur må være udviklet af et ældre trin end Thule-kulturen. Hvis dette nemlig lader sig gøre, er det indlysende, at der må ligge et kulturlag under eller, om man vil, forud for Thule-kulturen.

Mathiassen mener, at det er urigtigt at se en primitiv type i Rensdyr-Eskimoernes simple lampe, som udelukkende næres med rentalg og anvendes til belysning: den må snarere opfattes som resultatet af en degeneration, en tilpasning til indlandslivet. Når jeg henviser til, at andre eskimoiske indlandsstammer i Alaska bruger spækklamper, idet de køber det fornødne brændsel hos kystboerne, da er dette ikke afgørende. „Der kan have været andre årsager (fjendtligt forhold?), der kan have forhindret dem deri, analogt med de forhold, der bevirkede Southampton Island-Eskimoernes isolering“.

Her synes Mathiassen mig for engangs skyld at være længere ude i gætterier, og tilmed ikke meget sandsynlige gætterier, end han

⁴) Ibid. s. 102. Udh. af K. B-S.

plejer at være. Southampton-øboerne stod nok på spændt fod med fastlandets befolkning — for resten vel næppe mere end de fleste eskimoiske stammer indbyrdes —, men grunden til deres afsondret-hed var dog i første række den meget besværlige forbindelse med fastlandet og ikke fjendskabet med dets beboere. Nogen sådan geografisk betinget vanskelighed for samkvemmet mellem kyst- og indlandsfolk er der imidlertid ikke ringeste tale om. Det nævnte „fjendtlige forhold“ mellem dem, som i virkeligheden er en ganske ud af luften grebet formodning, vilde heller næppe sætte sig så varige spor, at al handelsforbindelse blev afbrudt. Naturfolk er lige så vel som vi klare over, hvad deres egen interesse kræver. Ingen har stået mere fjendtligt over for hinanden end Mackenzie-Eskimoerne og Loucheux-Indianerne, og dog holdt de regelmæssige handelsstævner. Nogen tvingende grund til at opgive spækklampen kan Rensdyr-Eskimoernes forfædre næppe have haft.

Lad os da se på Rensdyr-Eskimoernes lampe. Mathiassen indrømmer, at den har lampens ældste og oprindelige funktion, belysningen og ikke opvarmningen. Hvad der så end ellers kan siges, kan dens bestemmelse altså ikke stride mod at opfatte den som primitiv. Materialet til Rensdyr-Eskimoernes lamper er sten; men Mathiassen anser lerlamperne, som de bruges i Alaska, for at være ældre. Dette støtter han dels på formen, dels på den omstændighed — som for øvrigt ikke var kendt, da jeg skrev mit arbejde — at kun lamper af ler, men derimod ikke af vegsten forekommer i et par nyligt fremdragne fund med næsten ren Thule-kultur fra Alaska. Hvor omhyggeligt udgravede disse fund er, er der ingen, som veed (i det mindste er undersøgelsen ikke foretaget af en fagmand), men selv om det skulde vise sig, at lerlamperne var enerådende i Alaskas Thule-kultur, betyder dette jo intet, hvis der, som jeg antager, forud for den har gået en ældre, endnu ikke opdaget kulturperiode, i hvilken stenlamperne kan have været kendt. At stenlampen er ældre end lerlampen, synes at fremgå af udbredelsen; thi det er jo ikke de østlige Eskimoer alene, som bruger stenlamper. Vi finder dem igen syd for lerlampernes område hos Aleuterne, Stillehavs-Eskimoerne og Tlingit-Indianerne. I Nordost-Asien optræder de på Kamtjatka og Kurilerne. Selv om Mathiassen kan mene, at stenlampen hos de østlige Eskimoer har afløst lerlampen, fordi denne ikke passede til deres omstrejfende liv, kan han i hvert fald ikke føre dette i marken, når det gælder de sidst nævnte folkeslag, som er mindst lige så bofaste som Eskimoerne ved Bering Strædet. Udbredelsen taler da afgjort for, at lerlamperne, som allerede Walter Hough har hævdet⁵⁾, har kilet sig ind i omraadet,

⁵⁾ The Lamp of the Eskimo. (Report of the U. S. National Museum 1896. Washington 1898). S. 1038.

formodentlig sammen med den efter min mening heller ikke særlig gamle pottemagerkunst. Det kan også nævnes, at stenlamper er kendt fra Evropas palæolitiske tid, der ligger årtusinder før pottemageriets opfindelse, og det er ikke usandsynligt, at der er en forbindelse mellem disse lamper og Eskimoernes.

Når Mathiassen fremdrager formen som et bevis for stenlampernes afledning af lerlamperne, er det fordi de sidstes afrundede form anses for den oprindelige. Jeg tvivler ikke om, at dette sidste er rigtigt⁶⁾; men jeg kan ikke se, hvorfor det netop skulde betyde, at lerlampen er ældst. En primitiv stenlampe får lige så let som en lerlampe en afrundet form, hvad enten den er afledet af en naturlig udhulet sten, en muslingeskal e. l. De simple stenlamper på bægge sider af det nordlige Stillehav er afrundede, og det samme er lamperne fra den europæiske stenalder. Hvor som helst primitive stenskåle optræder på jorden, har de først og fremmest en afrundet form.

Thule-kulturens afrundede lampetype er imidlertid ikke i alle henseender primitiv. I hvert fald på eet punkt, som jeg allerede tidligere har fremdraget⁷⁾, står den over den nuværende central-eskimoiske, nemlig ved tilstedeværelsen af en skillevæg eller knoprække. Jeg kan derfor ikke se rettere, end at bægge lampetyper hver for sig har bevaret primitive træk (henholdsvis den afrundede form og mangelen på skillevæg) sammen med højere udviklede (skillevæggen og halv-måneformen), men netop denne uensartethed i udviklingen forbyder at anse den ene for afledet af den anden. De må repræsentere forskellige linjer ud fra en fælles stamform, og det er den, jeg ser i Rensdyr-Eskimoernes simple belysningslampe.

Når jeg anser de central-eskimoiske egne for det sted, hvorfra Eskimo-lampen har bredt sig, er det fordi Alaska med sine primitive stenformer gør indtryk af at være et i denne forbindelse tilbageblevet randområde; men dette spørgsmål er i øvrigt et af de før nævnte tilfælde, hvor vi mangler afgørende bevis. At lampen alligevel i sidste instans går tilbage til den gamle verden, er ikke Mathiassen's opdagelse. Det har bl. a. jeg selv med al mulig tydelighed fremhævet, idet jeg har søgt at give en forklaring på, hvorledes denne opfattelse lader sig forene med formodningen om et central-eskimoisk udbredelsescentrum⁸⁾.

Mathiassen indrømmer, at briksemåtter af sammenbundne kviste er ældre end bardemåtterne. At de første muligvis har været brugt

⁶⁾ I. c. s. 102.

⁷⁾ Ibid. s. 101.

⁸⁾ Ibid. s. 189 ff.

på Thule-kulturens tid er der intet mærkeligt i, netop ud fra den forudsætning, at de er de ældste, og det rækker ikke ved den kendsgæring, at det er den ældre type, som forekommer hos Rensdyr-Eskimoerne. På den anden side er det selvfølgelig rigtigt, at barde-måtter i indlandet er udelukkede på forhånd af geografiske grunde; men der er, som vi nedenfor skal se, andre tilfælde, hvor Thule-kulturens elementer mangler, og hvor omgivelserne umuligt kan have spillet nogen rolle.

Mathiassen kommer heller ikke ud over, at Rensdyr-Eskimoernes simple, enkelte snare er mere primitiv end andre eskimoiske snare-former, men også i dette tilfælde „er Thule-kulturens højere form helt eller delvis betinget af hvalbarde“. Her må jeg tilstå, at min forståelse svigter. Den snaretype, som efter sin udbredelse må antages at tilhøre Thule-kulturen, består af en udspændt rem med en række nedhængende løkker. Hvorfor denne type skal være „helt eller delvis betinget af hvalbarde“, er mig en gåde. Polar-Eskimoerne og Vest-Grønlanderne laver snarerækker af fin kobberrem, og snarer af lignende art benyttes både af forskellige californiske stammer og Pueblo-Indianerne, som dog ingen kan mistænke for at have adgang til hvalbarde.

Det er, mener Mathiassen, også geografiske årsager, som har forhindret anvendelsen af Thule-kulturens kar i indlandet. Naturligvis er dette rigtigt, for så vidt sagen drejer sig om bardekar; men ganske samme type fremstilles også af træ, idet en tynd spån bøjes som kant uden om en flad bund. Hvilke geografiske forhold forhindrer anvendelsen af denne slags spande i indlandet? Alligevel finder vi, at man dær udelukkende kender de antagelig ældre skindpøse. At også disse muligvis har været kendt af Thule-kulturens folk gør dem ikke mindre primitive.

Det er rigtigt, at grænsen mellem stilet og bendolk er svær at drage; men derimod kan jeg ikke indse, hvorfor udbredelsesforholdene taler for, at den først nævnte er den yngste. Den findes nu til dags kun i de centrale egne og i Grønland, mens bendolken kendes fra et langt større område. Ganske vist *kan* en rent lokal udbredelse i mange tilfælde tyde på en ringe alder, men det gælder ikke, når man som her har to, vidt adskilte forekomster. I dette tilfælde er der nemlig kun to muligheder: enten har stiletten tidligere været mere udbredt end nu, og den har kun kunnet hævde sig et par steder (men så bortfalder rigtignok også den ringe udbredelse som kriterium for ubetydelig alder), eller også har vi med to indbyrdes uafhængige lokalforekomster at gøre, hvilket vil sige, at stiletten skulde være udviklet to steder, og et sådant tilfælde af konvergens er en så

usædvanlig foreteelse i kulturhistorien, at det i det mindste kræver særligt bevis.

Jeg kan ikke være enig med Mathiassen i, at fiskekrogenes former er for lidet udprægede til, at slutninger kan drages af dem. Selv om der er blandingsformer, er hovedtyperne faste nok. Også her er det en kendsgærning, at bortset fra den åbenbart meget sene krog til fiskeri fra isen, er det den simpleste type og kun den, der forekommer hos Rensdyr-Eskimoerne.

Mathiassen vil gerne tro, at Rensdyr-Eskimoernes fuglespyd er ældre end Thule-kulturens; men den gamle types forekomst synes „dog lettest forklaret ved indiansk påvirkning i de centrale egne“. Skade, at Mathiassen ikke anfører, fra hvilke Indianere denne påvirkning er udgået. Der er nemlig den for Mathiassen's antagelse lidt uheldige omstændighed ved denne types udbredelse i Nord-Amerika, at den ikke forekommer hos noget som helst folk eller nogen stammegruppe, der har den fjærneste berøring med Central-Eskimoerne.

Af syringholderens tre former antager Mathiassen den tersformige, trods dens simpelhed, for yngst, da den i modsætning til de andre ikke kendes fra arkæologiske fund. Om dette er andet og mere end en tilfældighed, kan foreløbig hverken Mathiassen eller jeg afgøre, og i hvert fald gælder om den det samme som om stiletten: den forekommer i to vidt adskilte områder, dels mod øst og dels hos Tjuk-tjerne, d. v. s. netop på sådan måde, som om den var en reliktforn.

Hvorfor Rensdyr-Eskimoernes kam blot skal være „en forgrovet form af Thule-kulturens kam, forårsaget af dårligere materiale (moskusoksehorn og rentak i stedet for hvalrostand)“, kan næppe andre end Mathiassen selv gøre rede for. Moskusoksehorn og rentak er i sig selv et mindre smukt stof end halvrostand, det vil ingen nægte; men at det derfor ikke skulde være muligt at udskære kamme af samme form, skylder Mathiassen at bevise.

Med hensyn til Thule-kulturens små fuglefigurer, der af mig opfattes som svarende til Rensdyr-Eskimoernes tærninger af tåknogler, skal det heller ikke være så mærkeligt, at de mangler i indlandet, da de altid er lavet af hvalrostand. Det vilde dog være besynderligt, om man ikke skulde kunne udskære fuglefigurer af rentak, og endnu besynderligere forekommer det mig unægteligt, at man samtidigt med at opgive fuglefigurerne just skulde gå over til en så simpel type som de utildannede tåknogler, der ligesom andre af Rensdyr-Eskimoernes elementer genfindes dels i Californien og det nordlige México, dels i Nord- og Central-Asien, med andre ord netop har den udbre-

delse ved randen af det boreale kulturområde, som kendetegner særlig gamle elementer.

Når Mathiassen antager den stenring, som Rensdyr-Eskimoerne og andre centrale stammer lægger uden om deres døde, for afledet af den lukkede stengrav, så er det en mulighed, som jeg selv har henvist til⁹⁾. Men at selve udsættelsen af liget på åben mark vidner om en helt anden tankegang end den, der gør sig gældende ved nedlæggelsen i en lukket stenkiste, kan man næppe komme uden om. Det må heller ikke glemmes, at stenringen undertiden mangler. I sig selv er udsættelse af de døde naturligvis en mere primitiv fremgangsmåde end en virkelig begravelse, og rundt om på jorden er det overalt hos de lavest stående stammer eller — når den undtagelsesvis forekommer hos mere udviklede folkeslag — blandt de laveste stænder, at udsættelse finder sted. Mathiassen's synspunkt er her det samme som ved fuglespyd og tærninger: selv om en type er mere primitiv end en anden hos alverdens andre folk, skal Eskimoerne absolut have det på en særlig måde.

Vi kommer derefter til en del elementer, som ikke er arkæologisk påvist i Thule-kulturen, men hvis forbindelse med denne er antaget ud fra deres udbredelse i vore dage. Det må nu først indskydes, at dette ikke er elementernes fejl, men simpelt hen skyldes deres art. Det er imidlertid efter Mathiassen's opfattelse grund nok til at se bort fra dem — d. v. s. til dels. Nogle vil måske finde denne fremgangsmåde inkonsekvent: enten må man holde sig alene til, hvad der er arkæologisk dokumenteret, eller man må drøfte *alle* elementer, altså også dem, til hvis tilstedeværelse man har sluttet sig ad indirekte vej. Ved kun at vælge et par stykker af de sidste udsætter man sig i hvert fald for den mistanke, at netop de er draget frem, fordi man ikke er sikker på, hvad man skal stille op med de andre.

Vi lader altså hvirvelen, hundeseletøjeet, dragtens snit m. m. ligge, omend der efter min mening for alle disse elementers vedkommende er påvist simplere typer hos Rensdyr-Eskimoerne end i Thule-kulturen, og vender alene opmærksomheden mod to: uringarvning og sytatovering.

Mathiassen indrømmer, at skindbehandling med vand er simplere end med urin, men formoder, at Central-Eskimoernes omstrejfende liv gør det vanskeligt at opbevare urinen. Jeg har også selv nævnt denne mulighed¹⁰⁾, men kan dog, som allerede dengang nævnt, ikke tro, at den er rigtig. Om sommeren fører f. eks. både Vest- og Øst-

⁹⁾ l. c. s. 122 f.

¹⁰⁾ l. c. s. 116.

Grønlændere en lige så omflakkende tilværelse som de centrale stammer, men opgiver ikke uringarvningen af den grund, og omvendt træffer vi faste vinterhuse såvel hos Polar-Eskimoerne som hos de nu uddøde beboere af Southampton Island, men fra dem kendes kun skindbehandling med vand. Samhørigheden af fast bebyggelse og uringarvning synes mig derfor mere end tvivlsom.

At priktatovering er simpleere i teknisk henseende end sytatovering, må anses for givet, da den sidste kræver en meget fin nål, så fin, at man fristes til at forudsætte brugen af metal. Alligevel vil Mathiassen have, at sytatoveringen skal være ældst hos Eskimoerne og prikmetoden lånt fra Indianerne. Prikatovering findes blandt Eskimoerne hos de centrale stammer og Aleuterne. Hos de først nævnte kunde metoden for så vidt skyldes indiansk indflydelse, som den findes hos de tilgrænsende stammer; men denne løsning af spørgsmålet bliver tvivlsom, når vi ser på forholdene mod vest. Den eneste stamme, som Aleuterne overhovedet er i umiddelbar berøring med, er Eskimoerne på Kodiak og den tilgrænsende kyst af fastlandet, og de benytter sytatovering. Først på den anden side af disse Stillehavs-Eskimoer kommer Nordvest-Indianerne, af hvilke de to nærmeste folk, Tlingit og Tsimshian, praktisk talt slet ikke anvender tatovering. Her måtte da den formodede indianske påvirkning for det første tilhøre en tid, da tatovering var mere almindelig hos de omtalte indianske folkeslag end nu, og for det andet måtte den på en gådefuld måde have sprunget Kodiak-Eskimoerne over. Da nu tilmed priktatovering må være ældst i menneskehedens historie, synes den antagelse mig langt sandsynligere, at den også er det hos Eskimoerne, men her er trængt tilbage på bekostning af den fra Asien stammende sytatovering.

Over for de her drøftede elementer, siger Mathiassen videre, „mener jeg imidlertid at kunne opstille et antal typer, hvor vi finder den ældre form i Thule-kulturen, den yngre hos Rensdyr-Eskimoerne“. Udtryksmåden er noget misvisende, for jeg har selv et afsnit i min bog, som bærer overskriften *Later Elements in the Culture of the Caribou Eskimos*, og det begynder med ordene: „It would result in a distorted picture of the conditions, however, if we adopted the view that all elements in the culture of the Caribou Eskimos were at a particularly ancient stage“¹¹⁾. I dette afsnit omtales blandt andet kajak, snehus, visse forhold angående dragten, vegstensgryden og kvindekniiven, samtidig med at der henvises til visse elementer med en begrænset, central udbredelse, af hvilke i det mindst nogle må antages at være yngre end Thule-kulturen. Det er, som det ses, for en ikke uvæsentlig del de samme elementer, som Mathiassen nævner.

¹¹⁾ I. c. s. 310.

Angående tilstedeværelsen af yngre træk i Rensdyr-Eskimoernes kultur i almindelighed er vi derfor mere enige, end Mathiassen's udtalelser lader formode. Noget andet er, at der kan diskuteres om enkeltheder. Således ser jeg intet afgørende bevis for Mathiassen's antagelse af, at Thule-kulturens brede snekniv og spinkle pisk skulde være ældre end de nuværende, centrale former. Med hensyn til harpunspidserne, som Mathiassen også nævner, må det bemærkes, at vi ikke kender Rensdyr-Eskimoernes type andet end i hovedtræk, og det betyder derfor intet, at andre Central-Eskimoer har en form, som er påvirket (næppe afledet) af Thule-formen.

I forbindelse med de omtalte, yngre typer i Rensdyr-Eskimoernes kultur nævner Mathiassen også åndehulsfangsten på sæler, som jeg skal vende tilbage til senere, da den ikke har noget direkte med Rensdyr-Eskimoernes kultur at gøre. Derimod er der grund til at fæste opmærksomheden ved det sidste argument, som Mathiassen fører i marken. Der findes hos Rensdyr-Eskimoerne 35 elementer med mer eller mindre begrænset, central udbredelse (deraf 15 som følge af indiansk påvirkning), mens Thule-kulturen kun har 6 centrale elementer, af hvilke 4 også forekommer i den nuværende, central-eskimoiske kultur¹²).

Hvad betyder da dette? Ja, for Mathiassen er sagen klar; thi de centrale elementer med deres forholdsvis indskrænkede udbredelse „må jo antages at være forholdsvis sene“. Så ligetil er det nu ikke. Vi stilles først over for det spørgsmål, hvorledes de central-eskimoiske elementer er opstået. Ser vi foreløbig bort fra de få, der forekommer allerede i Thule-kulturen, må det vistnok betragtes som udelukket, at de skulde have deres rod i denne kultur. De synes at optræde ret pludseligt i det centrale område i forbindelse med den folkeforskydning, der fandt sted samtidigt med Thule-kulturens undergang, og der er, så vidt de arkæologiske forhold tillader en bedømmelse, selv i denne kulturs sidste faser intet, der kan tydes som tilløb til en udvikling af de omtalte elementer. Det er vel tænkeligt, at nogle af de til åndehulsfangsten knyttede elementer er udviklede efter Thule-kulturens tid, men for de fleste elementers vedkommende må denne mulighed afvises. Siden Thule-kulturens forsvinden ved Repulse

¹²) Disse tal skal ikke tages alt for bogstaveligt. Således regner Mathiassen, så vidt jeg kan se, priktatoveringen blandt de centrale elementer, mens jeg opfatter den som gammel, fælles-eskimoisk. På den anden side vil tallet af centrale elementer stige noget, hvis vi fra Rensdyr-Eskimoerne går til kystboerne, som har forskellige redskaber til åndehulsfangst, der mangler i randområderne. Desuden er det jo altid ret individuelt, hvad man vil regne for et element. Jeg nævner derfor kun tallene for at give et holdepunkt for de følgende betragtninger.

Bay har kysten kun hævet sig 5 m, og ved Ponds Inlet er der i de øverste lag fra denne periode spor af europæisk indflydelse, hvilket daterer dem i det mindste så sent som omkring år 1600¹³). Jenness antager, at Kobber-Eskimoerne kun har levet nogle få hundrede år i egnen om Coronation Gulf¹⁴), og på den sydlige del af Hudson Bays vestkyst har en udløber af Thule-kulturen holdt sig til midten af det 18. århundrede¹⁵). På den anden side foreligger der fra Anangiarsuk på Melville Pensinsula et henved hundredårigt fund med fuldstændig moderne central-eskimoisk karakter¹⁶). Det spænd af tid, som falder mellem Thule-kulturens forsvinden og et fund som dette, er alt for ringe til, at udviklingen af en snes særprægede elementer kan være foregået.

Imidlertid er Mathiassen og jeg jo ganske enige om, at de nuværende Central-Eskimoers forfædre ved Thule-periodens slutning er trængt frem fra indlandet til havet, og under disse omstændigheder er det da naturligt at antage, at de har medført de stedlige elementer, vi her taler om. De er med andre ord udviklet i indlandet, før de fuldt færdige nåede ud til kysten, *men dermed bortfalder også enhver grund til at anse dem for særlig sene*. Hvis de nuværende Central-Eskimoers forfædre, som Mathiassen mener, oprindeligt er Thule-Eskimoer, der engang har forladt kysten, har de i det mindste haft Thule-perioden helt eller delvis til rådighed for udviklingen. Hvis de derimod, som jeg tror, hører hjemme i indlandet fra første færd, har de haft endnu længere tid. Den omstændighed, at enkelte centrale elementer som visse skraberformer allerede optræder i de ældste Thule-fund fra Malerualik og Naujan¹⁷), kunde i virkeligheden tyde på, at Thule-kulturen lige fra begyndelsen har modtaget impulser fra indlandet, og at dettes kultur derfor i det mindste var lige så gammel som kystens. Det får dog stå hen; hovedsagen er, at de centrale elementers begrænsede udbredelse åbenbart *ikke* skyldes en ringe alder i absolut forstand, men kun deres ringe alder *ved kysten*.

Hermed har vi gennemgået de af Mathiassen fremdragne argumenter for at betragte Rensdyr-Eskimoernes kultur som yngre end Thule-kulturen, og sammenfatter vi nu resultaterne af denne drøftelse, kan følgende udtales:

¹³) Mathiassen, 1. c. pt. 2 s. 7.

¹⁴) Origin of the Copper Eskimos and their Copper Culture. (Geographical Review. Vol. XIII. New York 1923).

¹⁵) Birket-Smith, 1. c. s. 14 ff.

¹⁶) Mathiassen, 1. c. pt. 1. s. 127 ff.

¹⁷) Ibid. pt. 2. s. 89 ff. jf. s. 161.

1. Jeg må stadig hævde, at en del elementer i Rensdyr-Eskimoernes kultur har et ældre præg end de tilsvarende i Thule-kulturen.
2. Andre elementer står derimod på et højere trin; men dette har jeg også udtrykkeligt fremhævet.
3. Endelig har Rensdyr-Eskimoerne et større antal elementer med begrænset, central udbredelse end Thule-kulturen; men om dem gælder det, at de kun ved kysten er yngre end denne, hvorimod der om deres alder i indlandet intet kan siges med sikkerhed ud over, at de dær i hvert fald synes betydelig ældre end ved havet.

Spørger vi nu videre, hvad disse resultater da betyder for forståelsen af Rensdyr-Eskimoernes kultur, synes det mig, som tilstedeværelsen af de gamle typer kun kan tolkes på een måde, nemlig at Rensdyr-Eskimoernes kultur *ikke* kan være afledet af Thule-kulturen, som vi nu kender den. Vi må bag om den til et eller andet fælles grundlag. Denne opfattelse berøres ikke i mindste måde af, at der tillige er adskillige punkter, hvor de mindre udviklede typer skal søges i Thule-kulturen; thi dette vil kun sige, at de to kulturformer har udviklet sig hver i sin retning: ud fra det fælles udgangspunkt har de fulgt forskellige veje. At Rensdyr-Eskimoerne samtidig har et antal typer, som ikke forekommer i Thule-kulturen, ligesom denne har talrige former, som hverken Rensdyr-Eskimoerne eller de andre centrale stammer nu til dags kender, falder ganske i tråd hermed.

Når jeg endelig for at give en sammenfattende karakteristik af Rensdyr-Eskimoernes kultur har betegnet den som gammeldags, da er det selvfølgelig ikke, fordi jeg betragter samtlige bestanddele som stående på et ældre trin end hos alle andre Eskimoer; men det betyder, dels at den i sit udspring nå'r ned under de andre, eskimoiske kulturformer, dels at den på væsentlige punkter synes at have fjærnet sig mindre fra det oprindelige trin end disse. Men at den i eet og alt skulde være en tro afspejling af den ældste Eskimo-kultur, vil det være meningsløst at hævde.

Mathiassen har opbygget sin kritik på et ensidigt, eskimologisk grundlag. Kaster vi imidlertid blikket videre ud, da finder vi også dær kraftig støtte for at opfatte Rensdyr-Eskimoernes kultur som gammel, og hele denne side af sagen har Mathiassen overhovedet ikke berørt, skønt en meget betydelig del af min bog netop går ud på at vise dette. Følges Rensdyr-Eskimoernes kulturelementer over Amerika og Asien, finder vi, at over halvdelen af dem er vidt udbredte over bægge verdensdele; det er ingenlunde sjældent, at et element kan forfølges over det meste af Nord-Amerika og det nordlige Eurasien. Dette tyder dog på en vis ælde. Af elementer med mere be-

grænset udbredelse er det kun yderst få, som har særlig tilknytning til de circumpolare skovegne, hvorimod adskillige af dem dukker op, når vi kommer længere mod syd: i Amerika til egnen omkring og syd for de store, lawrentiske søer samt på de vestlige højsletter og i Californien, i Asien ikke sjældent i Mongoliet og Tibet, omend forholdene dær er stærkt tilslørede på grund af de store kulturlandes nærhed. Denne udbredelse lader sig formentlig lettest forklare ved at betragte disse elementer som hørende til et vidt udbredt og ældgammelt kulturkompleks, der i det circumpolare skovbælte er mer eller mindre gået til grunde som følge af senere dannelser (sneskoen, rendsdyrnomadismen), mens det har holdt sig ved udkanterne og ganske særligt hos Rendsdyr-Eskimoerne¹⁸⁾.

Nu kunde man indvende: Ja, det kan være meget rigtigt, at Rendsdyr-Eskimoernes kultur hviler på en ældgammel basis, men det gør også Thule-kulturen og Eskimo-kulturen som helhed, og for så vidt viser dette nok, at Eskimo-kulturens rødder strækker sig dybt ned i menneskehedens historie, men ikke at Rendsdyr-Eskimoernes kultur står på et særligt gammelt trin.

For at se denne sag i sit rette lys, vil det imidlertid lønne sig at gøre rede for, hvilke elementer Thule-kulturen har forud for Rendsdyr-Eskimoerne. Nogle af dem er ganske vist så nøje knyttede til kystlivet, at de uvægerligt vil gå tabt, i samme øjeblik en gruppe kystboer vandrer ind i landet. Dette er for det første de særlige redskaber til sødyrfangst, men dernæst måske også enkelte andre, som mere indirekte afhænger af omgivelserne som f. eks. fiskenættet, der vanskeligt kan tørres om vinteren, når man hverken har faste vinterhuse eller — som de nordlige Indianere — bål at hænge dem ved; ligeledes umiakken med det dertil hørende sejl, skønt den efterspørgsel, der nu er hos indlandsboerne efter indførte, canadiske kanoer, i og for sig viser, at de har god brug for større fartøjer. Men enhver geografisk forklaring svigter, når vi kommer til andre elementer som pilespidsen med en række modhager og kegleformig skafttunge, den tersformige harpunspids, der kan benyttes — og af visse Indianere bliver benyttet — over for fisk lige så godt som over for havpattedyr, endvidere tårnfælden, bolaen, tværøksen, nålehuset, øjenskærmen og hele den rigt udviklede ornamentik bestående dels af indridsede mønstre, dels af kædeled og, i skindarbejdet, gennemtrukne strimler; fra det religiøse liv kan nævnes månens betydning. Ingen kan nægte, at disse elementer nøjagtig lige så godt burde kunne forekomme i indlandet som ude ved havet. Der

¹⁸⁾ I. c. s. 208 ff. Jf. oevrsigten i min artikel „Folke- og kulturvandring i det nordlige Nord-Amerika“. (Geografisk Tidsskrift. Under trykning).

er ikke nogen som helst påviselig grund til at opgive dem. Allerede dette taler stærkt imod at aflede Rensdyr-Eskimoernes kultur af Thule-kulturen, hvorimod sagen er ganske ligetil, når de betragtes som indbyrdes uafhængige.

Går vi derpå videre og undersøger udbredelsen af disse Thule-elementer, finder vi, at de af dem, som overhovedet lader sig følge uden for Eskimo-kulturen, på en enkelt undtagelse nær (bolaen) har en meget begrænset udbredelse i Amerika, hovedsagelig indskrænket til det nordvestlige. Hvis Rensdyr-Eskimoernes kultur var afledet af Thule-kulturen, og hvis de omtalte elementer simpelthen var gået tabt ved omplantningen fra kysten til indlandet, vilde det da ikke være et højst besynderligt træf, at netop sådanne, som havde en ringe udbredelse, skulde være dømt til at forsvinde, mens derimod de vidt udbredte elementer uantastet fortsatte deres tilværelse? Men også denne vanskelighed kommer man ud over ved at anlægge den anden synsmåde, i følge hvilken Rensdyr-Eskimoernes kultur er gammel og i virkeligheden en rest af en ur-eskimoisk kultur.

Denne opfattelse har egentlig intet at gøre med spørgsmålet om stedet for Eskimo-kulturens oprindelse, når man derved forstår dannelsen af den særlige form, som har sat Eskimoerne i stand til at erobre den arktiske kyst. Denne proces kan tænkes foregået ved Bering-Strædet eller i det centrale område, uden at dette i og for sig berører opfattelsen af Rensdyr-Eskimoernes stilling¹⁹⁾.

Før jeg går ind på herkomstproblemet, vil jeg blot indskyde, at kyst- og indlandslivet hos Eskimoerne efter min mening virkelig betyder en tidsforskel. At et primitivt folk samtidigt skulde udvikle to væsentligt forskellige kulturer, synes at stride mod erfaringen. Hvor vi møder en kyst- og en indlandstilværelse som hos de Eskimoerne kulturelt nærstående Tjuktjere og Korjaker, er den ene fase bevisligt ældre end den anden. Man kan vel også minde om, at nu ingen mere vil betragte den danske køkkenmødding- (kyst-)kultur og stengravs- (indlands-)kultur som samtidige udtryk for den samme type, således som det en overgang blev hævdet fra en vis side.

Jeg tror imidlertid, at Matthiassen og jeg er enige på dette punkt. Når Mathiassen i øvrigt mener, „at det er i den gamle verden, at Eskimo-kulturen har sine dybeste rødder“, er det fordi Thule-kulturen på flere punkter viser nøje tilknytning til Asien, noget som jeg selv har gjort opmærksom på²⁰⁾. Men så snart Thule-kulturen ikke betragtes som den ældste Eskimo-kultur, må man søge andre steder.

Ud fra den antagelse, at de to hovedpiller for kystlivet, nemlig

¹⁹⁾ Birket-Smith: Car. Esk. Pt. 2. s. 132, 223.

²⁰⁾ Ibid. s. 232.

åndehuls-fangsten på sæl og spæklampen, har udbredt sig fra de centrale egne, har jeg fremsat den formodning, at det centrale kulturcentrum er det ældste.²¹⁾ Dette støttes også ved, at de elementer, der synes at stamme fra de centrale egne, tilsammen udgør et vel afgrænset kompleks med særlige jagtmetoder, boligformer, typer af dragt og samfærdselsmidler o. s. v., altså vel egnet til at udgøre en selvstændig kultur²²⁾. På den anden side vil jeg ikke nægte — og jeg har heller aldrig nægtet —, at noget afgørende bevis foreligger endnu ikke. Vi veed på dette punkt foreløbig så lidt, at mening kan stå imod mening, uden at det er muligt at fælde nogen afgørende dom.

Hypotesen om Eskimoernes centrale oprindelse støttes dog indirekte af forskellige forhold, som også er værd at nævne.

Jesup-Ekspeditionen er kommet til det resultat, at der tidligere har været en nær forbindelse mellem de palæ-asiatiske folk og Indianerne øst for Bering's Havet, men at denne er afbrudt ved Eskimoernes indtrængen fra nord²³⁾. Dette synspunkt stemmer med, at befolkningen i det sydlige Alaska og på Aleuterne synes at være eskimoiseret, men hverken racemæssigt, sprogligt eller kulturelt af oprindelig eskimoisk rod.

Desuden veed vi, at sneskoen tillige med en meget væsentlig del af det kompleks, der nu giver de boreale Indianere deres særlige kulturpræg, må være indvandret fra Sibirien over Bering-Strædet²⁴⁾. Hvis nu Eskimoerne fra de ældste tider skulde have levet vestpå, måtte de have været de første til at tage imod sneskokulturen, og den måtte i det mindste have præget deres liv i Alaska; men det er ingenlunde tilfældet; også dette peger derfor i retning af, at de først i sen tid, d. v. s. efter sneskoens indvandring, er nået så langt vestpå²⁵⁾.

Endelig har jeg for nylig gjort opmærksom på, at hele det nordlige skovbælte nordøst for Mackenzie River henlå praktisk talt ubeboet, da det store, athapaskiske fremstød fandt sted i det 18. århun-

²¹⁾ I. c. s. 100 ff. 224 ff.

²²⁾ Ibid. s. 132.

²³⁾ Franz Boas: Die Resultate der Jesup-Expedition. (Verhandlungen des 16. internationalen Amerikanisten-Kongresses. Wien und Leipzig 1910). Bd. I, s. 12 ff.

²⁴⁾ Gudmund Hatt: Arktiske Skinddragter i Amerika og Eurasien. København 1914. S. 227. Ejusdem: Kyst- og Indlandskultur i det arktiske. (Geografisk Tidsskrift. Bd. XXIII. København 1916). S. 284 ff.

²⁵⁾ Kaj Birket-Smith: A Geographic Study of the Early History of the Algonquian Indians. (Internationales Archiv für Ethnographie. Bd. XXIV. Leiden 1918). S. 219. Cf. ejusdem: Folke- og kulturvand.

drede. Denne folketomhed står uden tvivl i forbindelse med de nuværende, central-eskimoiske stammers fremrykning til kysten samtidig med Thule-kulturens undergang; men både det nævnte områdes og den til kysten fremtrængende folkebølges størrelse synes mig at tale imod, at vi her skulde stå over for en tilbagevandring til kysten, hvorimod bægge størrelser formentlig bedre vil kunne forstås ud fra hypotesen om et centralt oprindelsescentrum.

Til syvende og sidst kommer det ikke mindre vigtige, men endnu langt mindre undersøgte spørgsmål om Eskimo-kulturens alder. Mathiassen mener, at jeg overdriver denne ved at betragte den som et led i et sent- eller epipalæolitisk kulturkompleks; men hertil må svares, at det kun er den ur-eskimoiske kultur, den hvis sidste rest skulde være bevaret hos Rensdyr-Eskimoerne, som jeg tillægger så høj en alder. Om tidspunktet for tilpasningen til havet har jeg overhovedet aldrig udtalt mig; men hvad den angår, er jeg for øvrigt enig med Mathiassen i, at det næppe „er ret mange årtusinder siden, at Eskimoerne udbredte sig over det arktiske Nord-Amerikas kyster“.

Endnu er mangt og meget vedrørende det arktiske områdes etnografi såre dunkelt; men jeg tror dog, at der i de sidste tiår er kastet så meget nyt lys over en del punkter, at det lover godt for fremtiden. Det skulde glæde mig, hvis der også dær kunde findes en plads, hvor Mathiassen og jeg kunde mødes i samarbejde og diskussion.

Nationalmuseet, oktober 1929.

SUMMARY

The Question of the Origin of Eskimo Culture: A Reply.

By Kaj Birket-Smith, Ph. D.

In vol. XXXII no. 2./3. of this series dr. Therkel Mathiassen has criticised the hypothesis of the origin of Eskimo culture set forth by me in the second part of my work „The Caribou Eskimos“. It has been characterised by myself as a working hypothesis which could not be absolutely proved at present and therefore was liable to alterations. On the other hand the time has not come yet for a change of my view, at any rate not on the basis of Mathiassen's comments.

I consider the Caribou Eskimo culture a survival of a Proto-Eskimo stage that has not reached the sea coast and adapted itself according to the new environment. The Proto-Eskimo culture is believed to have been transformed, probably in the central regions, into a Palæ-Eskimo stage and the latter, again,

near Bering Straits into a Neo-Eskimo one, identical with the Thule culture known from the archeological investigations west and north of Hudson Bay. Finally a fresh advance came from the interior, forming the Eschato-Eskimo layer that obliterated the Thule culture in the central regions.

It is true that we have not as yet been able to find archeological remains which can be ascribed to the Palæ-Eskimo stage. It should be borne in mind, however, that during the winter the Palæ-Eskimos probably lived in snow huts, and the dead were placed in the open without being buried. Mathiassen thinks that Palæ-Eskimo tent rings should occur at a higher level than that of the Thule culture, but in reality it is an entirely unwarranted supposition that the shore has risen without interruption since the ice age. Indeed, some of the tent rings occurring among the Thule remains may be the Palæ-Eskimo rings looked for.

My view regarding the Caribou Eskimos is principally based upon the fact that several elements in their culture seem to be on an earlier stage of development than the corresponding types in the Thule culture. Thus I believe that the small stone lamp of the Caribou Eskimos is a very old form, whereas Mathiassen thinks that the pottery lamps of Alaska are the oldest. Nevertheless it is certain that the original purpose of the lamp was for illumination (as among the Caribou Eskimos), and Mathiassen forgets that we have stone lamps among the Aleut, Pacific Eskimos, and Tlingit. This goes to show that the stone type is older than the clay lamp, which seems to be an intrusive and more or less local type. That the lamp idea originally came from the old world I have myself emphasised.

There are also a number of other cases where the Caribou Eskimo elements seem to be less developed than those of the Thule culture. Some of them Mathiassen does not discuss at all; in other cases he tries to show that my view should be reversed, but while the case in some instances may be open to doubt, as I have said myself in the work mentioned, his arguments regarding other elements are, so say the least, very improbable.

As distinct from these elements Mathiassen enumerates several that occur in a higher developed form among the Caribou Eskimos than in the Thule culture. I have also myself emphasised this fact, which goes to show that in some cases the development has been carried further among the Caribou Eskimos; but it does not impair the main view, viz. that their culture rests on an older foundation than the Thule culture, for otherwise the occurrence of the old types would be inexplicable.

Mathiassen also attaches some importance to the circumstance that there are several local elements among the Caribou Eskimos and the central tribes as a whole. On account of their restricted diffusion he takes them to be very young and, therefore, as an argument for the late character of the central culture. It might be objected, on the other hand, that these elements probably originated in the inland and were brought to the coast by the advance of the Eschato-Eskimos; it is true, therefore, that they are recent at the coast, which may be the cause of their limited distribution, but we fail to know anything as to their age in the inland, where they may be much older.

Mathiassen's criticism rests upon a one-sided, eskimological foundation; but also outside the Eskimo area we find evidence that the culture of the Caribou Eskimos is very old. More than half of its elements have an extremely wide distribution, covering most of North America and northern Eurasia and in

some cases reaching as far back as paleolithic times in Europe. Among the remainder of the elements but very few are connected with the boreal forest zone in both continents, whereas a great many crop up, when we come to the regions near and south of the Great Lakes, on the western plateaux, and in California — as far as Asia is concerned sometimes in Mongolia and Tibet. This goes to show that these elements belong to a very old culture layer that has been more or less buried beneath younger formations in the boreal forest regions. On the other hand the specific elements of the Thule culture are restricted to northwestern North America and Asia, i. e. they are probably very much later in the New World.

This interpretation of the Caribou Eskimo culture as a survival of the Proto-Eskimo stage does not involve that the adaption of the Eskimos to the sea took place in the central regions. In fact, this supposition still needs some corroboration. I rely mainly upon the following facts: such very essential elements to coastal life as the snow hut, sealing at the breathing holes, lamp (though originally an Asiatic element), skin clothing, etc. seem to have originated here; the Jesup Expedition has shown that the Eskimos are fairly recent intruders at Bering Straits; and, finally, the snowshoe complex, which now reigns supreme in the boreal woodlands of Canada, must have immigrated from North Asia, but it has not affected the Alaskan Eskimos as would be the case, if they were ancient inhabitants in these parts.

When on the other hand Mathiassen ascribes an Asiatic origin to the Eskimo culture, he is right in so far as the Thule elements to a very considerable degree belong to the Old World, but this I have myself pointed out. Mathiassen believes that I exaggerate the age of the Eskimo culture when regarding it as a link in a late or epi-paleolithic complex. It is, however, only the Proto-Eskimo culture I have spoken of in these terms. I quite agree with him that the settlement along the shores of the Arctic can hardly be many milleniums of age.